

УДК 37.01+37.074

DOI: <https://doi.org/10.33216/2220-6310-2019-91-4-123-133>

ДУХОВНЕ І КУЛЬТУРНО-ПСИХОЛОГІЧНЕ В СУЧАСНОМУ ПЕДАГОГІЧНОМУ МИСЛЕННІ

Н. О. Осадча

ORCID 0000-0001-7601-9937

У статті аналізуються питання, пов'язані із взаємодією духовних та культурно-психологічних чинників в сучасному педагогічному мисленні, що є актуальним для виховання учнівської молоді в епоху новітніх технологій. В минулому культурна психологія, як і культурно-історичні теорії, звертала увагу на «Я-концепцію» та соціальний характер особовості. Вчені ХХ ст. наблизилися до моральних основ розвитку дитини та зупинилися перед духовними чинниками, які мають непересічне значення для формування особовості.

В статті наголошується на тому, що поза полем соціально-психологічних досліджень ще залишаються питання, пов'язані з духовним розвитком дітей та підлітків. Не вивчався вплив духовного на процес інституціоналізації особовості. Не зверталася увага на те, що духовне, а не душевне формує внутрішній світ людини. Тому автор акцентує увагу на тому, що внутрішні духовні сили, поєднані з вірою, надією і любов'ю, роблять людину, в тому числі і підлітків, щирими, добрими і справедливими, такими, як цього вимагає етнокультурний спадок українського народу.

Батькам, як це зроблено в європейських країнах, має бути надане право вимагати від школи відповідного релігійного виховання своїх дітей; учні повинні мати можливість вибору між предметами духовного спрямування, які вивчаються в державних загальноосвітніх школах України. Церква разом із громадянським суспільством теж має нести відповідальність за духовне виховання та зміст навчання дітей і підготовку вчителів. Вони б мали спільними зусиллями виробити спільні програми формування світогляду дітей в умовах впливу на них новітніх технологій. В кожному конкретному випадку програми мають бути просякнуті загальноприйнятими духовними істинами і вибудовувати модель людини, яка буде жити й працювати в середині і кінці ХХІ ст.

Ключові слова: *учнівська молодь, самотність, духовний розвиток підлітків, педагогічне мислення, культурна та культурно-історична психологія.*

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. У ХХІ столітті перед філософією, соціологією, психологією і педагогікою постали ті самі питання, на які, здавалося б, дали відповідь визнані світом вчені минулих століть. М. Коул навіть був змушений поставити питання: «Чому так багато «доведених» освітніх інновацій не виживають? Чому вони не можуть бути стабільними?» До цих питань можна додати й інші: «Що чекає педагогічну науку в недалекому майбутньому? Які зміни в суспільні відносини привнесуть новітні технології і як вони вплинуть на процес навчання і виховання дітей? Які риси характеру і які знання потрібні людині, щоб жити під опікою роботів?» і т. ін.

У 1986 році вченими була розроблена комп'ютерна програма «П'ятий вимір», яка мала віднайти ефективні способи дослідження процесу «вживання інновацій» у навчання і виховання дітей, зокрема, поєднання навчання та гри як у шкільних, так і у позашкільних закладах. «Наш інтерес до розвитку, писав М. Коул, не обмежувався макрорівнем закладів – знаючи про багаті можливості «5I»*. Ми намагалися вивчити мікрогенез розвитку, ми надіялися, якщо якісь діти втримаються в програмі два або три роки, можна буде зібрати достатньо даних на різних рівнях певної системи діяльності, щоб щось сказати про взаємозв'язки між розвитком на мікрогенетичному, онтогенетичному і культурно-історичному рівнях» (Коул, 1997, с. 325). Дослідження були соціально-орієнтовані, але через низку причин (фінансування, відсутність відповідних знань у сфері комп'ютерних технологій, невизначеність чіткої мети у позашкільній роботі і т.ін.) не були завершені та навіть неповні дані дали можливість заявити про багаторівневу методологію досліджень у сфері культурної психології, а саме, концентрації уваги на процесах сприйняття та вивчення інтелекту, який вони відповідно до теорії В. Вундта пов'язували не тільки з вищими психічними функціями і пам'яттю, але й з нижчими психічними функціями людини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковане вирішення даної проблеми і на які спирається автор. Методологічні основи такого підходу до вивчення проблем культурної психології та педагогіки були закладені В. Вундтом, Е. Борінгом, Е. Тейлором, Г. Спенсером, Л. Леві Брюлем, Р. Декартом, Дж. Віко, І. Гердером, В. Гумбольдтом, Дж. Мілем, Ж. Піаже, Е. Дюркгеймом, Л. Виготським,

* Спеціально сконструйована комп'ютерно-опосередкована діяльність, яка отримала назву «5I».

О. Лурією, О. Леонтєвим та такими сучасними вченими, як Г. Шевченко, В. Кафарський, В. Кремень та ін.

Виділення раніше не вирішених частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Особливості поєднання духовного і культурно-психологічного в сучасному педагогічному мисленні та формування нової української школи.

Мета статті – розкрити духовні та культурно-психологічні фактори дитячої самотності, накреслити шляхи педагогічного впливу на цей соціальний феномен.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів. Культурна психологія, незважаючи на різносторонні дослідження та експерименти, не одержала очікуваного розвитку як у XIX, так і в XX століттях. Компроміс В. Вундта з Дж. Мілем, який мав на меті зблизити «фізіологічну психологію» із «культурно-історичною психологією» теж не дав очікуваних результатів.

В 1980 році С. Тулмін закликав повернутися до ідеї В. Вундта, а саме до *Völkerpsychologie*, назву якої він переклав як «культурна психологія» та запропонував встановити взаємозв'язок між трьома підходами до вивчення природи людини та її розвитку: актуальним генезисом (процесом), онтогенезом та історіогенезом, і на цій основі зв'язати в єдине ціле історичні та індивідуальні зміни в розвитку особи. Треба сказати, що культурна психологія була пов'язана з культурно-історичною теорією діяльності, яку запровадили у психологію такі відомі радянські вчені як О. Леонтєв, О. Лурія і Л. Виготський. Л. Виготський, наприклад, виступив проти спроб, властивих тогочасній радянській науці, викласти вчення про поведінку людини як «голу рефлексологію» (Виготський, 1882, с. 78-79). Вихідними позиціями цієї культурно-історичної школи були: 1) артефакти (матеріальні об'єкти, які вважалися засобом регулювання відносин між світом та між собою); 2) історичний розвиток, який опосередковувався повсякденною діяльністю та соціальною природою людського мислення (коли це ігнорується, то досвід трактується як дещо залежне від душі окремої людини); 3) практичною діяльністю, яка за К. Марксом й визначала зміст психічних функцій людини. На основі таких теоретичних положень Л. Виготський формулює «загальний закон культурного розвитку», в якому особливо наголошувалося на тому, що усі засоби культурної поведінки за своєю суттю є соціальними. Вони, підкреслював Л. Виготський, соціальні і за своїм походженням, і за своїм розвитком: «Будь-яка функція в культурному розвитку дитини з'являється на сцені двічі у двох планах, спершу – соціальному, потім – психічному, спершу між людьми – як категорія інтерпсихічна, потім в середині дитини – як

категорія інтрапсихічна..., але зрозуміло, що перехід із зовні у середину трансформує сам процес, змінює його структуру і функції. За усіма вищими функціями, їх відношеннями, генетично стоять соціальні відносини, реальні відносини людей» (Виготський, 1882, с. 133-134). У своїх висновках Л. Виготський опирається не тільки на власні дослідження, але й на експерименти Ж. Піаже, які він назвав «цілою епохою у розвитку вчення про мову і мислення дитини» (Виготський, 1982, с. 23). Основні ідеї, які Ж. Піаже розвинув у 50 томах своїх наукових праць, зводились до того, що інтелектуальні операції здійснюються у формі цілісних структур* (Обухова, 1981, с. 22-23). Структури утворюються завдяки рівновазі, до якої прагне еволюція. Щоб виявити особливості структурної побудови мислення Ж. Піаже закладає основи генетичної психології, визначає її проблеми, предмет дослідження та розробляє техніку досліджень, яка допомогла йому накопичити та інтерпретувати факти. Його ідеї концентрувалися навколо «Я-концепції», тобто, особистого «Я», яке керувало усім, «ігноруючи себе як суб'єкта». Можна сказати, пише Ж. Піаже, що дорослий думає спеціалізовано, коли він один, а дитина, молодша 7 років думає і говорить егоцентрично навіть тоді, коли вона знаходиться в соціумі. Потім відбувається перехід від егоцентризму до об'єктивності. Звідси Ж. Піаже робить висновок, що в 7-річному віці відбуваються вирішальні зміни в психологічному розвитку дитини, відкриваються нові можливості у сфері інтелекту, в афективному житті і в соціальних відносинах. Дитина стає здатною до співпраці з іншими, аналізує ситуацію перед тим як діяти, завдяки чому змінює свою соціальну позицію.

Перехід до конкретно-операційного мислення, пише, опираючись на Ж. Піаже, Л. Виготський, починається в 7-8 років. До цього в дитини не має суспільного життя як такого (Виготський, 1982, с. 44-45). Таке бачення розвитку в дитини дало Л. Виготському підстави сказати, що «рефлекс – поняття абстрактне: методологічно воно надто цінне, але воно не може стати основним поняттям психології як конкретної науки про поведінку людини. Людина взагалі не шкіряний мішок, наповнений рефлексами, і мозок не готель для умовних рефлексів, що випадково зупинилися поруч» (Виготський, 1882, с. 81).

Зацікавленість культурно-історичними підходами до процесу розвитку дитини вийшла в 90-их роках ХХ століття за межі культурної

*Структура, за визначенням Ж. Піаже – це розумова система, принципи активності якої відмінні від принципів активності частин, що цю структуру утворюють. Вона саморегулюється і формується на основі дій.

психології, але так і не дала відповіді на ключові питання становлення та подальшого соціального розвитку особи. «Невдач, зауважив у зв'язку з цим М. Коул, набагато більше, ніж успіхів, що і дає впевненість в тому, що завжди знайдеться що-небудь, що цікаво було б зробити» (Коул, 1997, с. 384). Причина проблем культурної психології напевно полягала в тому, що одні дослідники намагалися «схематично представити шлях еволюції від мавпи до культурної людини», інші, хоча й відкидали такі схеми, але з тих чи інших міркувань не брали до уваги духовну складову розвитку людини, зокрема, дитини до 5-річного віку – віку, в якому духовне ще не захмарене соціальними чинниками та суспільними нормами і правилами життя. Поза полем соціально-психологічних досліджень залишалося і те, що в буденному житті сприймається як звичне, а саме: звідки у немовляти, чи у 2-3-річної дитини така своєрідна енергія, що змушує дорослих віддавати їм усе, що в них є (від посмішки і радісного серцебиття до своїх статків і власного життя)? Відповіді на це питання ні Ж. Піаже, ні Л. Виготський не дали. У своїх дослідженнях вони лише наблизилися до моральних основ розвитку дитини, але зупинилися перед духовними енергіями і цінностями людського життя. Ж. Піаже, наприклад, пов'язував зміни уявлень дитини про мораль з розвитком інтелекту та намагався довести, що моральні почуття у дітей появляються в дошкільному віці. Під впливом культурної психології він, як і інші дослідники, не відрізняв духовне від морального. І це не може нас не дивувати, бо таке почуття як справедливість діти відчувають у 2-річному віці, а у 5-річному навіть звинувачують себе в тому, що розпалася їх сім'я. Тут доречно буде розповісти про спогади одного батька: «Під час літніх канікул дружина з 8-місячним сином поїхали до матері в село. В немовляти почалася діарея, яка переросла в дуже складний розлад кишківника. Лікарі на протязі декількох днів не могли нічого зробити. Дружина подзвонила і попросила приїхати у село. Коли я приїхав і взяв дитину на руки, то побачив погляд дорослої і дуже стурбованої людини, яка з надією дивилася на мене. Пройшло більше 50 років, але той напружений погляд я не можу забути. На мене дивилася мудра, допитлива душа, яка чекала на допомогу».

Дух, душа, тіло, колективне і індивідуальне – усе переплітається в людині і дає про себе знати за певних обставин і в певний період її життя. І не тільки. Тому, окрім всього іншого, не слід відкидати, або применшувати роль духовного і етнодуховного чинника у формуванні людини, тобто того, що В. Гумбольдт на початку XIX століття назвав «духом народу». З іншого боку, буде помилкою не враховувати впливи глобальних процесів та нових технологій на внутрішній світ людини. Попри це, не варто протиставляти науку і релігію та називати теологію, як це робить К. Саган, псевдонаукою,

а слово «дух» етимологічно пов'язувати з диханням: «Ми дихаємо повітрям, невидимою, але цілком матеріальною субстанцією. Люди звикли вживати слово «духовний» в особливому сенсі, але нічого нематеріального в «духовному» немає (всі витвори людської свідомості мають матеріальну основу, і це теж сфера науки). Тож, я дозволю собі час від часу вживати це слово. Наука зовсім не суперечить духовному: навпаки, вона – його джерело. Коли людина усвідомлює своє місце у гігантському просторі й у плинні віків розуміє всю складність, красу і вразливість життя, то її переповнює почуття, в якому поєднуються піднесення і смиренність, і це почуття з повним правом можна назвати духовним. Такі самі емоції викликає шедевр музики, літератури або приклад самопожертви, як-от життя Мохандаса Ганді чи Мартіна Лютера Кінга. Уявлення, що наука несумісна з духовністю, шкодить їм обом» (Саган, 2018, с. 38). Таке розуміння духовності дуже далеке від того, що нам кажуть релігійні вчення усіх без виключення народів. Тож, не має нічого дивного, що в значній кількості дослідників дуже обмежений інтерес до духовного розвитку людини, а звідси й пошук відповіді на складні питання становлення і розвитку людини в тих сферах, де їх не можна знайти. На пам'ять приходять слова однієї з героїнь Харукі Мураками: «Якщо подумати, то стає трохи дивно... З одного боку, ми живемо в епоху байдужості, а з іншого – ніколи ще світом не гуляло стільки інформації про інших людей. Якщо захотіти, можна довідатися практично все. Але при тому всьому про інших ми майже нічого не знаємо» (Мураками, 2017, с. 117).

Байдужість – антипод духовності, а духовне – це не тільки почуття та емоції, викликані пристрастями чи шедеврами літератури і мистецтва, але й щось, що перетікає в розум з глибин нашого серця. Тому не слід плутати «духовне» з «душевним», бо, як казав ап. Павло: «Є тіло душевне, і є тіло духовне» (2 Кор. 17:44). Саме духовне, а не душевне формує внутрішній світ людини та її відношення до інших людей, і, що не менш важливо, цілісність своєї натури. Втрати починаються там, де людина відчуває себе самотньою, нікому непотрібною, відрізаною від того середовища, в якому вона живе або жила раніше. Якщо при цьому людину позбавити віри, то вона почне думати не про життя, а про смерть. Нині, як ніколи, нас насторожує те, що рівень самогубств серед підлітків суттєво зростає. Знижується вік людей, які вживають наркотики. В Україні близько 5000 наркозалежних не досягли 18 років. До подальшого зростання таких показників не повинні допускати ні вчителі, ні батьки, ні соціальні інститути. Нажаль, в нашому суспільстві, так само як і в усьому світі, панує байдужість, марносластво і егоїзм. Ці та подібні риси соціального характеру не можна зупинити нав'язуванням моральних норм, або

примусом. Потрібно дещо інше – внутрішні сили, які у поєднанні з вірою, надією і любов'ю роблять людину щирою, доброю і справедливою, такою, якою б її хотіло бачити найближче оточення.

Батькам, і це сьогодні ніхто не заперечує, має бути надане право вимагати від школи відповідного релігійного виховання своїх дітей; учні повинні мати можливість вибору між предметами духовного спрямування, які вивчаються в державних загальноосвітніх школах України. Церкви разом із громадянським суспільством мали б виявити готовність нести спільну відповідальність за духовне виховання та зміст навчання дітей і підготовку вчителів. Така теза – це не крок назад, навпаки, два кроки вперед. Перший має зробити наука, а другий – українська церква. Спільними силами вони б мали формувати світогляд дітей постіндустріального суспільства та навчити їх любити один одного. Е. Фокс, відомий в 40-их та на поч. 60-их років учитель, в зв'язку з цим писав: «Не існує жодних труднощів, які не в змозі подолати любов. Немає такої хвороби, що її не зцілить любов. Не існує дверей, які не зможе відчинити любов. Немає жодної затоки, береги якої не здатна поєднати любов. Не існують стіни, що їх не спроможна зруйнувати любов. Немає такого гріха, який не може спокутувати любов. На жаль, як глибоко закорінену є проблема. Хай якими безнадійними здаються перспективи. Наскільки заплутаний вузол. Байдуже, якою великою є помилка. Достатній рівень усвідомлення любові розчинить геть усе. І якщо ви навчитеся любити, то будете найщасливішою та найсильнішою людиною у світі» (Хей, 2018, с. 282-283). Так має бути, бо світ не виживе у ворожнечі. Він може захистити себе лише любов'ю, визначення якої в свій час дав ап. Павло: «Любов довго терпить, милосердствує, любов не заздрить, любов не вихваляється, не пишається, не безчинствує, не шукає свого, не гнівається, не замишляє зла, не радіє з неправди, а радіє істині; усе покриває, всьому йме віру, всього сподівається, все терпить. Любов ніколи не минає, хоч і пророцтва скінчаться. І мови замовкнуть, і знання зникне» (1 Кор. 13:4-8).

Українська освіта глибоко усвідомлює проблеми і завдання, які поставила перед нею нова історична доба – доба незалежності та глобалізації, новітніх технологій та неперехідних цінностей людини з її етнокультурним спадком, масової культури та віртуальної реальності.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Узагальнюючи завдання, які поставило перед національною освітою XXI століття, В. Кремень наголошує, що «по-перше, необхідно формувати нову людину – патріота, фахівця своєї справи. По-друге, необхідно забезпечити високу функціональність людини в умовах, коли зміна ідей, знань і технологій відбувається набагато швидше, ніж зміна покоління людей. По-третє,

забезпечити оптимальний баланс між локальним і глобальним з тим, щоб людина, формуючись як патріот своєї країни, усвідомлювала реалії глобалізованого світу, була здатною жити і діяти в ньому, нести свою частку відповідальності за нього, бути не тільки громадянином країни, а й громадянином світу. По-четверте, формулювати на загальносуспільному й індивідуальному рівнях розуміння найвищої цінності – людини, її права стати і залишатися собою відповідно до своїх природних здібностей, що лише й зможе забезпечити високий демократизм суспільства. По-п'яте, формувати в людині здатності до свідомого й ефективного функціонування в умовах небувалого ускладнення відносин у глобалізованому, інформаційному суспільстві, зростання комунікативності життя та інформаційної насиченості середовища життєдіяльності. По-шосте, мінімізувати асиметрію між матеріальністю і духовністю, культивувати у кожної особистості піднесену думку та дух відповідно до національних традицій і переконань, формувати конструктивізм як основу життєвої позиції, утвердження культури толерантності» (Кремень, 2005, с. 158-159).

До цих завдань можна додати ще одне, яке залежить не тільки від освіти і потреб суспільства, але й від самої людини, її здатності жити тут і тепер, знати не тільки світ, але й себе, бути відкритою до власного внутрішнього голосу, мати здоровий глузд, добре серце і віру, яка визначає ті риси характеру, які цементують особовість, роблять її здатною протистояти такому соціально-психологічному феномену нашого часу як самотність.

Література

1. Коул М. Культурно-историческая психология: наука будущего / Перевод с английского Ю. И. Турчаниновой, Э. Н. Гусинского. Москва : «Когито-Центр», «Институт психологии РАН», 1997. 432 с.
2. Выготский Л. С. Собрание сочинений в 6-ти т. Т. 1. Вопросы теории и истории психологии / Под ред. А. Р. Лурия, М. Г. Ярошевского. Москва: Педагогика, 1882. 488 с.
3. Выготский Л. С. Собрание сочинений в 6-ти т. Т.2. Проблемы общей психологии. / Под ред. В. В. Давыдова. Москва : Педагогика, 1982. 504 с.
4. Обухова Л. Ф. Концепция Жана Пиаже : за и против. Москва : Изд-во МГУ, 1981. 191 с.
5. Саган Карл Світ, повний демонів. Наука як свічка у п'ятьмі. Харків : Книжковий Клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2018. 384 с.
6. Харукі Муракамі Безбарвний Цкуру Тадзакі та роки його прощі. Пер з япон. О. Забуранна. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2017. 304 с.

7. Луїза Хей Цілюща сила думки / Пер з англ. О. Зубченко. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2018. 304 с.
8. Кремень В.Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати. Київ : Грамота, 2005. 448 с.

References

1. Koul, M. (1997). *Kulturno-istorycheskaja psykhologija: nauka budushcheho [Cultural-historical psychology: science of the future]*. Translation from English by Yu. I. Turchanynova, Ye. N. Husynskiy. Moscow: "Kohyto-Tsentr", "Ynstytut psykhoholyy RAN" (rus).
2. Vygotskiy, L. S. (1882). *Sobranie sochineniy v 6-ti t. T. 1. Voprosy teorii i istorii psihologii [Questions of Theory and History of Psychology]*. A. R. Luriya, & M. G. Yaroshevskiy (eds.). Moscow: Pedagogika (rus).
3. Vygotskiy, L.S. (1982). *Sobranie sochineniy in 6 vol. (Vol. 2). Problemy obschey psihologii [Problems of general psychology]*. V. V. Davyidova (Ed.). Moscow: Pedagogika (rus).
4. Obuhova, L. F. (1981). *Kontsepsiya Zhana Piazhe: za i protiv [The concept of Jean Piaget: pros and cons]*. Moscow: Izd-vo MGU (rus).
5. Sagan Carl (2018). *Svit, povniy demoniv. Nauka yak svichka u pitmi [World full of demons. Science is like a candle in darkness]*. Kharkiv: Knyzhkoviy Klub "Klub simeynogo dozvillya" (ukr).
6. Murakami, H. (2017). *Bezbarvniy Tskuru Tadzaki ta roki yogo proschi [Colorless TskuruTazaki and his years are simpler]*. Translation from Japanese by O. Ziburanna. Kharkiv: Knizhkoviy Klub "Klub Simeynogo Dozvillya", 2017. 304 s. (ukr).
7. Hey, L. (2018). *Tsilyuscha syla dumky [The Healing Power of Thought]*. Translation from English by O. Zubchenko. Kharkiv: Knizhkoviy Klub "Klub Simeynogo Dozvillya" (ukr).
8. Kremen, V. G. (2005). *Osvita i nauka v Ukraini – Innovatsiyni aspekty. Strategiya. Realizatsiya. Rezultaty [Education and Science in Ukraine are innovative aspects. Strategy. Realization. Results]*. Kyiv: Gramota (ukr).

ДУХОВНОЕ И КУЛЬТУРНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКОЕ В СОВРЕМЕННОМ ПЕДАГОГИЧЕСКОМ МЫШЛЕНИИ

Н. А. Осадчая

В статье анализируются вопросы, связанные с взаимодействием духовных и культурно-психологических факторов в современном педагогическом мышлении, что является актуальным для воспитания учащейся молодежи в эпоху новейших технологий. В прошлом культурная психология, как и культурно-исторические теории, обращала внимание на «Я-концепцию» и социальный характер личности. Ученые XX в. приблизились к нравственным основам развития ребенка и остановились перед духовными факторами, которые имеют непреходящее значение для формирования личности.

В статье отмечается, что вне поля социально-психологических исследований еще остаются вопросы, связанные с духовным развитием детей и подростков. Не изучали влияние духовного на процесс институционализации личности. Не обращалось внимание на то, что духовное, а не душевное формирует внутренний мир человека. Поэтому автор акцентирует внимание на том, что внутренние духовные силы в сочетании с верой, надеждой и любовью делают человека, в том числе и подростков, искренними, добрыми и справедливыми, такими, как этого требует этнокультурное наследие украинского народа.

Родителям, как это сделано в европейских странах, должно быть предоставлено право требовать от школы соответствующего религиозного воспитания своих детей; ученики должны иметь возможность выбора между предметами духовного направления, которые изучаются в государственных общеобразовательных школах Украины. Церковь вместе с гражданским обществом тоже должна нести ответственность за духовное воспитание и содержание обучения и подготовку учителей. Они должны общими усилиями выработать совместные программы формирования мировоззрения детей в условиях воздействия на них новейших технологий. В каждом конкретном случае программы должны быть пропитаны общепринятыми духовными истинами и выстраивать модель человека, который будет жить и работать в середине и конце XXI в.

Ключевые слова: *учащаяся молодежь, одиночество, духовное развитие подростков, педагогическое мышление, культурная и культурно-историческая психология.*

SPIRITUAL AND CULTURAL AND PSYCHOLOGICAL IN THE MODERN PEDAGOGICAL THINKING

N. O. Osadcha

The article analyzes the issues related to the interaction of spiritual and cultural and psychological factors in modern pedagogical thinking that is relevant for the education of student youth in the era of new technologies. In the past, cultural psychology, like cultural-historical theories, drew attention to the "I-concept" and the social nature of personality. Scientists of the twentieth century approached the moral foundations of the child's development and stopped before spiritual factors that are of paramount importance for personality formation. The article emphasizes that issues related to the spiritual development of children and adolescents remain outside the field of social and psychological research. The influence of the spiritual on the process of institutionalization of personality has not been studied. No attention was paid to the fact that the spiritual, not the psychical, shapes the inner world of man. Therefore, the author emphasizes that inner spiritual forces, combined with faith, hope and love, make a person, including adolescents, sincere, kind and just, as required by the ethno-cultural heritage of the Ukrainian people. Parents, as is the case in European countries, should be given the right to require their children to receive appropriate religious education; students should

be able to choose between spiritual subjects taught in public secondary schools in Ukraine. The church, together with civil society, should also be responsible for the spiritual upbringing and content of children's education and teacher training. They would have to work together to develop joint programs to shape the outlook of children in the face of the latest technologies. In each case, the programs must be imbued with accepted spiritual truths and build a model of a person who will live and work in the mid to late 21st century.

Keywords: *Student youth, loneliness, spiritual development of adolescents, pedagogical thinking, cultural and cultural and historical psychology.*

Осадча Наталя Олександрівна – викладач кафедри соціальної педагогіки Педагогічного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (м. Івано-Франківськ, Україна). E-mail: big.in.japen@gmail.com

Osadcha Natalya Oleksandrivna – Lecturer of the Department of Social Pedagogy, Pedagogical Institute, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University (Ivano-Frankivsk, Ukraine). E-mail: big.in.japen@gmail.com